

Розділ перший, у якому Миколай захоплюється морем і небом

Миколай не завжди був старим і бородатим. Колись давним-давно він був малим хлоп'ятком; мешкав неподалік від моря і мріяв стати мореплавцем. Із вікон його будинку виднілися оливкові дерева і небо, небо, небо — безкраї небеса. Небо мало колір моря і нагадувало Миколаєві про той день, коли батьки вперше взяли його із собою на рибний ринок. Мама обмінювала зерно на рибу, тато радився з чоловіками про те, як краще витискати олію з оливок, а малий Миколай не бачив нічого і нікого, лише безкінечну синю далечінь: море і небо, що зливалися в один широкий гобелен. Відтак, коли Миколай повернувся додому, його годі було впізнати: доки його однолітки спостерігали за козами, що паслися на зелених пагорбах, або ж пробували порахувати, скільки оливок виросло того року на кожному з дерев, Миколая цікавило лише море.

Однак, коли йому виповнилося сім і сусідарибалка запропонував йому вийти разом з ним у море, все змінилося. Миколай раптом збагнув, що вода, по якій вони плывуть, — то лише бліде відображення неба в них над головою. Він лежав у човні, заклавши руки собі під голову, і милувався хмарами, що без упину змінювали свої обриси, пробував випити поглядом усю блакить неба,

вслухався у спів вітрів і відчував невимовний спокій. З того дня він почав спостерігати за птахами. Дивився, як вони перестрибують з гілки на гілку, вишукуючи поживи, а тоді зненацька здіймаються в небо і залишають позаду всі земні турботи. Небо тоді видавалося Миколаєві найцікавішим зі всього, що його оточувало. На відміну від моря, воно було недосяжним.

Коли Миколай запитував батьків про мешканців неба, тато Теофан розповідав йому про Бога, котрий є Всюдисущим, хоча його й неможливо розглядіти. Казки мами Нонни вимальовували в його уяві образи ангелів: величних лицарів світла в сяючих обладунках, із мечами в руках та з білими крилами на спині. Обоє батьків сходилися на тому, що головним на небі є Бог. Миколай часто уявляв собі Бога та грізних і водночас величних ангелів перед тим, як заснути. Йому здавалося, що вони вбережуть його від усякого лиха.

До часу, коли Миколаєві виповнилося сім, Патара здавалася йому Раєм. Майже весь вільний час він проводив удома, в оливковому саду, або в церкві. Люди, котрих він бачив, привітно усміхалися до нього і кланялися на знак привітання. Слуги часто брали Миколая із собою, коли йшли на поле, щоб він змалечку розумів, що дерева і житні колоски не з'являються знічев'я. «Щоби втішатися затінком дерева сьогодні, варто посадити його хоча б десять років перед тим», — казав йому старий Яків, на що Миколай кивав із розумінням. Він любив слухати старого Якова, той був йому немов рідня. Миколаєві батьки також завжди ставилися до своїх слуг, немов до членів сім'ї: вони разом обідали, молилися та працювали. Якщо в когось зі слуг траплялася

якась біда, усі мешканці їхнього дому збиралися разом і намагалися допомогти.

Окрім того, у домі Миколая не їли м'яса. Із тварин у них були лише кози та кури. Усі вони виглядали спокійними та щасливими. Єдиним їхнім обов'язком було давати молоко або ж нести яйця. Молоко в сім'ї Миколая відіграло вкрай важливу роль. Його пили тричі на день, додаючи до нього мед, часник та сушені трави; з нього робили сир та ряжанку; його доливали в житні перепічки та у пшеничну кашу. Молоко з вівсяним печивом смакували Миколаєві понад усі інші страви. Однак приготування коржиків потребувало багато часу, тому бачив він їх лише в неділю та на свята. У будні — найсмачнішими ласощами був сир.

Одного дня повз дім Миколая проходив старий убогий чоловік. Одяг на ньому був брудний і подертий; обличчя — кістляве, помережане зморшками. Чоловік був зігнутий, немов лук, і голосно стогнав. Миколай ніколи раніше не бачив таких старих і таких сумних людей — навіть Яків виглядав парубком супроти цього старого. Миколай вибіг із хати і запитав, чи може він чимось допомогти дідусеві. Той застогнав ще голосніше і попросив води. Миколай запросив старого до хати і налив йому повний кухоль молока. Дідусь жадібно припав до кухля і не спинився, доки не випив усе до дна. Тоді він утер бороду і подякував Миколаєві за його доброту. У дідуся було довге, брудне і скуйовджене волосся, однак, коли він відгортав його з чола, ставало помітно, які блакитні в нього очі — немов небо. Миколай зроду не бачив таких світлих і великих очей. Він попросив мандрівника розповісти, звідки той прибув і що бачив на своєму шляху. Дідусь захо-

дився розповідати і розповідав від обіду аж до заходу сонця. Він розказував малому Миколаєві про те, як він із батьком побудували великий корабель і стали знатними купцями; як вони перевозили всілякий крам з одного міста до іншого, аж доки не зазнали кораблетрощі. Тоді чоловік утратив батька, усіх своїх друзів та всі статки. Він став простим рибалкою і жив би так до кінця своїх днів, однак несподівано для себе він закохався в молоду дівчину і заради неї вирішив знову розбагатіти. Він узявся торгувати і за кілька років назбирав чималий достаток. Тоді він побрався з дівчиною, і в них народилося троє чудових діточок. Вони жили в злагоді й достатку, але, на жаль, почалася війна. Чоловіка та його молодих синів забрали на поле бою. Синів убили в першій же битві, чоловіка взяли в полон. Йому не хотілося жити, однак він вирішив, що мусять помститися цареві-супостатові, котрий пішов війною на мирний люд і зруйнував його родинне гніздо. Багато років минуло перш, ніж чоловікові вдалося вирватися з полону і потрапити служити до царської сторожі. Але він чекав свого часу. Якось уночі, коли цар спав, а сторожа була така п'яна, що не могла звестися на ноги, чоловік прокрався в царські хорони і перерізав супостатові горло. Зранку здійнявся страшенний галас, сторожі сурмили в сурми і шукали зрадника по всіх усюдах, однак чоловік був уже далеко звідти. Він помандрував до свого старого дому, аби розповісти дружині, що їхні сини нарешті можуть спокійно спочити в землі. Однак, коли він примандрував до того місця, де раніше стояв його дім, то побачив, що від села зосталося лише попелище. Війна забрала все. Ніхто не вцілів. Від горя й розпуки чоловік заходився рвати